

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

О. В. Фінагіна, О. М. Пригодюк

**ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів освітньо-наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 Економіка
усіх форм навчання

Черкаси

2020

УДК 33:316.774:004](075.8)
Ф59

*Затверджено вченою радою ФЕУ,
протокол № 2 від 20.10.2020 р.,
згідно з рішенням кафедри менеджменту
та бізнес-адміністрування,
протокол № 1 від 31.08.2020 р.*

Автори-упорядники:

Фінагіна Олеся Валентинівна, д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування
ЧДТУ;

Пригодюк Олена Миколаївна, канд. екон. наук, доцент кафедри
менеджменту та бізнес-адміністрування ЧДТУ

Рецензент Р. В. Манн, д-р екон. наук, професор, завідувач
кафедри економіки та управління ЧДТУ

*Навчальне електронне видання
мережного використання*

Фінагіна О. В. Інформаційна економіка: теоретико-методологічні
засади розвитку : навч.-метод. посіб. для здобувачів освітньо-наукового
ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка / О. В. Фінагіна,
О. М. Пригодюк ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол.
ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2020. – 264 с.

Зам. № 20-119

Обл.-вид. арк. 17,9

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

О. В. Фінагіна, О. М. Пригодюк

**ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів освітньо-наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 Економіка
усіх форм навчання

Черкаси
2020

УДК 33:316.774:004](075.8)
Ф59

*Затверджено вченою радою ФЕУ,
протокол № 2 від 20.10.2020 р.,
згідно з рішенням кафедри менеджменту
та бізнес-адміністрування,
протокол № 1 від 31.08.2020 р.*

Автори-упорядники:

Фінагіна Олеся Валентинівна, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування ЧДТУ;

Пригодюк Олена Миколаївна, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування ЧДТУ

Рецензент Р. В. Манн, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки та управління ЧДТУ

Фінагіна О. В. Інформаційна економіка: теоретико-методологічні засади розвитку : навч.-метод. посіб. для здобувачів освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка / О. В. Фінагіна, О. М. Пригодюк ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2020. – 264 с.

У посібнику розглянуто і систематизовано передумови та фактори розвитку інформаційної економіки, наведено й обґрунтовано перехід до моделі управління знаннями. Досліджено особливості та проблеми розвитку інформаційного ринку, обґрунтовано пріоритети формування інформаційної політики в умовах глобалізації, окреслено ключові проблеми інформаційної безпеки. Посібник містить положення теорії та методології, запитання для самоперевірки з елементами проблемних ситуацій, теми реферативних та дослідницьких завдань, кейси.

Навчальне електронне видання
мережного використання

**ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів освітньо-наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 Економіка
усіх форм навчання**

В авторській редакції.

Комп'ютерна обробка: *Т. В. Костенко*

Гарн. Times New Roman. Обл.-вид. арк. 17,9. Зам. №20-119.

Черкаський державний технологічний університет
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 896 від 16.04.2002 р.
бульвар Шевченка, 460, м. Черкаси, 18006.

Редакційно-видавничий відділ ЧДТУ
red_vidav@chdtu.edu.ua

© О. В. Фінагіна, О. М. Пригодюк, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I.....	8
ПЕРЕДУМОВИ ТА ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	8
1.1. Теоретико-методологічні основи та особливості розвитку інформаційного суспільства	8
1.2. Роль інформації в управлінській діяльності	29
1.3. Інформаційні ресурси як об'єкт інформаційних систем та управлінських технологій.....	53
1.4. Інформаційний ринок як передумова розвитку інформаційної економіки ..	63
1.5. Інформаційна економіка: етапи розвитку та підходи до аналізу	69
<i>Питання до обговорення.....</i>	83
<i>Теми реферативних та наукових доповідей .....</i>	84
<i>Рекомендована література .....</i>	84
РОЗДІЛ II.....	87
НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	87
2.1. Інституціональна складова розвитку інформаційної економіки	87
2.2. Процеси розвитку інформатизації та діджиталізації національної економіки	98
2.3. Генезис інформаційних ресурсів та майбутньої моделі управління знаннями інформаційного менеджменту	106
2.4. Державна інформаційна політика: методологія та практика.....	114
<i>Питання до обговорення.....</i>	127
<i>Теми реферативних та наукових доповідей .....</i>	128
<i>Рекомендована література .....</i>	128
РОЗДІЛ III	132
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РИНОК В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ ЕКОНОМІКОЮ	132
3.1 Інформаційний ринок в умовах розвитку інформаційної економіки.....	132
3.2. Ринкові та адміністративні важелі регулювання інформаційного ринку...	149
3.3. Проблеми розвитку інформаційного ринку та формування засад державної підтримки.....	158
<i>Питання до обговорення.....</i>	161
<i>Теми реферативних та наукових доповідей .....</i>	161
<i>Рекомендована література .....</i>	162

РОЗДІЛ IV	164
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ СТАНДАРТІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	164
4.1. Особливості управління інформаційним підприємством	164
4.2. Маркетингові дослідження.....	187
4.3. Управління інформаційною безпекою	198
<i>Питання до обговорення.....</i>	<i>222</i>
<i>Теми реферативних та наукових доповідей .....</i>	<i>222</i>
<i>Рекомендована література .....</i>	<i>223</i>
ВИСНОВКИ	226
ДОДАТКИ	228
Додаток А	228
Словник термінів	228
Додаток Б.....	236
Список українських компаній-лідерів в сфері ІТ.....	236
Додаток В	249
Кейс-методи в управлінні знаннями.....	249
Додаток Г	255
Збірка кейсів.....	255
Додаток Д	259
Інформаційні ресурси.....	259
Додаток Ж	260
Цифрова економіка України.....	260

ВСТУП

Теорія та методологія розвитку інформаційної економіки як самостійна дисципліна постає актуальною та затребуваною для підготовки докторів філософії в умовах нарощення дії потенціалу інформаційного прогресу. Сам термін «інформаційна економіка» увійшов до широкого використання в науковому середовищі після публікації в 1998 р. відомої монографії Мануеля Кастельса «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура». Це фундаментальне наукове дослідження сформувало методологічні засади для осмислення ролі інформації в сучасному світі і активних спроб розробити та впровадити економічну теорію інформаційного суспільства.

Сучасний період управління розвитком національної економіки характеризується новим етапом в еволюції основних соціальних процесів і відрізняється прагненням розвиненого індустріального суспільства до впровадження інформаційних структур та інститутів. Дослідження цих процесів змушує вчених робити висновки про те, що людство в умовах останніх досягнень науково-технічного прогресу і новітньої інформаційної революції має справу з чинниками постіндустріального соціально-економічного розвитку в рамках сучасної цивілізації.

Постіндустріальний етап і його характерні риси та особливості, що мають прояви в розвитку нової цивілізації, характеризуються якісно новими формами ведення господарської діяльності. Провідною і багато в чому знаковою особливістю сучасного світу стає стрімке формування національних та глобальної інформаційної індустрії, розвиток яких передбачає новітнє місце та роль інформації, інформаційних ресурсів і знань в процесах суспільного відтворення.

Дослідженню глобальних і локальних ключових характеристик цих феноменів розвитку інформаційної економіки та формування теоретико-методологічних засад управління цими процесами було присвячено праці видатних вчених Д. Белла, У. Брауна, В. Іноземцева, Г. Кана, М. Кастельса, А. Кінга, Д. Лайона, Ст. Лема, Дж. Мартіна, Ф. Махлупа, І. Масуди, Н. Моїсеєва, А. Тоффлера, Т. Умесао, Ф. Фукуями, Ф. Хайека, Ф. Хесінга, Б. Шнайдера, К. Ясперса та інших. Багато в чому саме їм належать заслуги в приділенні уваги характеристикам соціального руху інформації та знань і затвердженні уявлення про те, що конкретною формою самоорганізації життєдіяльності людини в світі сучасних технологій виступає інформаційне суспільство, що формує науковоорієнтовані засади новітньої інформаційної економіки.

Підкреслимо, що управління розвитком інформаційної економіки ще не має тієї цілісності, яка властива системі управління індустріальною економікою, тому викладений та систематизований матеріал, теоретико-методологічні положення мають більш фрагментарний і еkleктичний характер, ніж у традиційних навчальних курсах. У той же час він об'єднаний загальним предметом дослідження і методологічною базою.

Пропонований навчально-методичний посібник містить первинний обсяг необхідних теоретико-методологічних і практичних питань дисципліни

«Інформаційна економіка: теоретико-методологічні засади розвитку» для підготовки докторантів PhD. У ньому достатньо повно й у логічній послідовності розкрито сучасні теоретичні та методологічні засади, методи управлінської діяльності з питань поширення стандартів інформаційної економіки на всіх рівнях національного господарства (макро-, мезо-, мікро).

Мета посібника полягає у поглибленні теоретико-методологічних і практичних знань аспірантів/здобувачів освітньо-наукового ступеня доктора філософії з економіки в питаннях механізмів, інструментарію, методів і моделей становлення, функціонування і розвитку засад інформаційної економіки з урахуванням світового досвіду та в окресленні проблем та перспектив національного суспільного відтворення.

Мета навчальної дисципліни – формування умінь і навичок з використання методологічного, методичного апарату та інструментарію визначення й оцінювання інформаційного середовища (інформаційних ринків, інформаційних підприємств, інформаційної інфраструктури в межах національної економіки та світового господарства).

Завдання навчальної дисципліни – оволодіння підходами до економічного оцінювання станів та специфічних процесів інформаційної економіки з метою забезпечення ефективного управління національною економікою, галуззю, регіоном, підприємством.

Предмет навчальної дисципліни – процеси управління розвитком інформаційної економіки, якісна та кількісна ідентифікація відповідних станів зростання.

Дисципліна «Інформаційна економіка: теоретико-методологічні засади розвитку» посідає важливе місце в підготовці фахівців з економіки, підприємництва і менеджменту.

До методичного апарату й інструментарію дослідження процесів розвитку інформаційної економіки залучаються відповідні управлінські підходи та цільові знання «Теорія та методологія досліджень економіки», «Методи Форсайт економічних досліджень», «Інформаційні системи менеджменту».

Після оволодіння цим курсом аспірант/здобувач освітньо-наукового ступеня доктора філософії повинен:

- володіти знаннями теорії інформації, інформаційної економіки, інформаційного суспільства з позиції наявних концептуальних положень та наукових шкіл;
- знати методологію, методи, прийоми і способи визначення й оцінювання управління розвитком інформаційної економіки;
- уміти робити вибір відповідних методик аналізу національного інформаційного середовища, розробляти і відпрацьовувати ці процедури на практиці;
- застосовувати методичний апарат та інструментарій у системі дослідження управлінської діяльності щодо формування засад розвитку інформаційної економіки;
- аналізувати процеси розвитку складних інформаційних систем та відповідну проблематику;

– розробляти рекомендації з удосконалення державної та корпоративної інформаційної політики.

У цілому перед авторами стояло завдання пошуку, систематизації теорії та практики первинних основ поширення інформаційної економіки, визначення можливостей суспільства у підтримці відповідної діяльності, активізації процесів розвитку інформаційної діяльності та надання суспільного визначення інформаційним продуктам. Навчальний посібник складається з чотирьох частин – структурно-логічних одиниць, кожна з яких завершується ключовими запитаннями, темами рефератів та перспективних наукових досліджень.

У першому розділі розглянуто й обґрунтовано теоретико-методологічні засади розвитку інформаційної економіки, надано розгорнуту характеристику предмета і методу дисципліни. Основу розділу становить опис моделі інформаційної економіки в інформаційному суспільстві, яка приходить на зміну моделі «економічної людини». Наведена модель служить основою всієї теорії інформаційної економіки, оскільки вона передбачає, що первинне місце в системі суспільного відтворення належить сучасній людині, життєдіяльність якої спрямована на реалізацію її творчих здібностей, розвиток особистих якостей (розвиток креативних рис). У концептуальних положеннях першого розділу розкривається соціологічний характер інформаційної економіки. Прийняття концепцій «креативної людини», управління знаннями, унікальними за своєю суттю, припускає дослідження різноманітності індивідів і систем міжлюдських взаємодій, тобто не лише активне використання економічних та економіко-математичних методів, а й поширення методів філософії, соціології.

Другий розділ містить виклад положень щодо розвитку інституціональної складової інформаційної економіки, активізації процесів інформатизації та діджиталізації національної економіки; формування засад державної інформаційної політики. Це методологічні та концептуальні основи, які значною мірою послужили науковими джерелами інформаційної економіки.

У третьому розділі систематизовано теоретичний і практичний досвід з питань визначення та структуризації інформаційного ринку в умовах розвитку інформаційної економіки; обґрунтування змісту ринкових та адміністративних важелів регулювання інформаційного ринку; наведення груп проблем розвитку інформаційного ринку та формування засад його державної підтримки.

Четвертий розділ присвячено дослідженню особливостей визначення та управління інформаційним підприємством як ключовою ланкою господарської діяльності в системі інформаційної економіки; наведено положення та рекомендації з організації та проведення маркетингових досліджень, що відповідають потребам інформаційної діяльності; наведено базові положення з управління інформаційною безпекою.

Авторський колектив сподівається, що пропонований посібник сприятиме розвитку теорії інформаційної економіки і включенню дисципліни «Інформаційна економіка: теоретико-методологічні засади розвитку» в освітній стандарт навчання докторантів філософії з менеджменту та економіки.